

GOLÁN ANGÉLA GABRIELLA

Családi és más Titkok (részlet)

Józsi bácsi

Elvárásolt világunkban Babi néni mellett más lakóknak is megvolt a maguk igézete. Így Józsi bácsinak is, aki Rózsi néniel élt házasságban.

Józsi bácsi, aki – tudtommal – munkáscsaládból származott, még igazán fiatal éveiben – a második világháború alatt – katonafogságba esett. Miután a hatvanas években végre hazaengedték, a városi kocsigyárban kapott állást. Mivel azonban nem igazán értett a gépekhez és masinákhoz, a fűrészgéphez osztották be. Itt – apám elbeszélése szerint – nagy igyekezetében nemcsak viceitől és történeteitől, hanem egyszer három ujjától is megszabadult. Ő maga észre sem vette, hogy mi történt, csak arra lett figyelmes, hogy a kollegina, akinek a munkája abból állt, hogy a futószalagról a kész léceket levegye, egyszercsak egy sikollyal az ajkán, elájulva nagyot puffant a földön.

Annak idején még úgy álltak a dolgok, hogy minden nagyobb gyárban – a munkások egészségének garantálása érdekében – egy üzemi orvos és legalább egy nővérke is az állományhoz tartozott.

Józsi bácsi, aki – természetesen – tudta, hogy mit kell tennie, gyorsan értesítette az üzemi orvost, aki a megivott tömérdek pálinka által nem volt abban az állapotban, hogy személyesen siessen a fűrészgép mellett heverő kollegina életre keltésére. Ezen okból az üzemi nővérke – akit százötven kilós testét hordozó, ringó járása miatt Lúdtalpas Gizikének is becéztek – indult meg, minden kilóját mozgósítva, a balesetet szenvedett megmentésére. Jöttét egy – a Richter-skálán legalább 8-as erősségű – földrengés jelezte, amely abban a pillanatban maradt abba, amikor deréknyi vádliját oszlopként a földbe cövekelte. Tátott szájjal és hebegve mutatott valami véres cafatra

és Józsi bácsi ugyancsak vértől csepegő kezére, mielőtt megtántorodva a hatvankilós Józsi bácsira nem esett. Józsi bácsi még idejében elkapta Gizikét, hisz' egy úriembernek meg kell akadályoznia, hogy egy olyan virágszál, mint Gizike – minden polszter nélkül a földre hullva – kárt tegyen önmagában. Gizike azonban valószínűleg azt fontolgatta esés közben, hogy talán saját ájult állapotán keresztül megszabadul Józsi bácsi orvoslásától, hiszen nem bírja a vért.

Józsi bácsi így a két hölgy között ugrált ide-oda, és próbált cirógatáshoz hasonlítható pofonkákkal egy kis szint varázsolni a két ájult leány pofikájára. Így talált rá valamivel később a mentőorvos.

Józsi bácsi eme trauma elől már soha többé nem menekülhetett. Sérülését egy fekete bőrkesztyű alá rejtette, s hiányzó ujjait fadarabkákkal helyettesítette. A történetek pedig depresszióba kergették, s élete végéig várta a megváltó halált, amely – a maga komótos módján – még egynehány évig kerülgette, ezzel akarván bizonyítani, hogy őt bizony nem lehet siettetni. Ő bizony csak akkor jön, ha úgy gondolja, hogy látogatásának eljött az ideje. Józsi bácsi azonban minden erőfeszítésével azon volt, hogy a halállal való megismerkedése bekövetkezzék – amilyen gyorsan csak lehet.

Józsi bácsi valójában nem volt egy élveteg ember, de miután a halál barátságát még az orvosságos szekrényből előkeveredett pirulákkal sem tudta kierőszakolni – ugyanis azok csak szörnyűséges órákkal adományozták meg a pottyantós klozet magányában –, elvesztette minden addigi életerejét is. Persze, az is oka lehetett ennek, hogy magányos kalandja fejében csak hevesen égető és viszketeg aranyérrel adományozta meg a sors. Ő azonban még mindig nem adta fel, s egy mandulafa ágán keresztül szeretett volna megismerkedni a másvilág szépségeivel. A szakszerűen kötött csomó perfektül simult a nyaka köré, a kötél is elég erősnek bizonyult, hogy a súlyát elbírja,

de a kiválasztott faág – az idő kerekét és a gravitációt nem feledve – reccsenve hullott a föld felé.

S persze, ott volt még dédapja falra akasztott puskája. Eme apparátus egy nagy szívességet tett nekünk, hiszen Józsi bácsi, éppúgy, mint a masinákkal, a fegyverekkel sem boldogult igazán, bár megjárta a második világháború poklát. Egy este, alkonyat táján – amikor már a tücsök is előveszi a hegedűjét, hogy elhúzza a nászindulót – kiment Józsi bácsi a kies kertbe. A puska azonban túl hosszúnak bizonyult, s a kezével nem tudta a fejéhez célzó puska ravaszát meghúzni. Ezért fondorlatosan egyik nagylábujjához fordult segítségért.

Ez volt aztán a szerencse! – mármint a családnak. Mert a lövést a disznónk éles visítása követte. Így megspórolhattuk egy hentes bérét, és hagyhattuk pénzünket az alsóneműs szekrényben. Az idő előtti disznótor pedig derűs pálinkázásba torkollott, ami azonban Józsi bácsit, sajnos, nem tudta megvigasztalni.

A végén, szegény, már annyira tanácstalan volt, hogy egy szép téli napon fejest ugrott a Lánchídról. Ebben ugyan ember meg nem fékezte, de talán ez volt az utolsó heves tél, mikor már a Duna sem dacolt a jeges szelekkel, és azon fáradozott, hogy magára húzza zúzmara bundáját. Ebből eredően Józsi bácsi egy nagy koppanással ért jeget, de egy tüdőgyulladásra és egy agyrázkódásra kívül mást nem tudott produkálni.

Rózsi néni hetekig ápolta férjét, aki a tüdőgyulladás okozta láztól és az agyrázkódástól egyre csak hallucinált.

Úgy hitte, hogy még mindig Oroszországban tartózkodik, ahol egy fiatal és hetyke pára mentette meg őt a bizonyos éhhaláltól – mert akkoriban még nem akart meghalni.

Józsi bácsi ugyanis orosz fogságba esett a második világháború során. Az oroszok hosszú kilométereken át hajtották a hadifoglyokat maguk előtt, s velük pótolták elhullt igásállataikat.

Végül Szibériában kötött ki, ahol az éhezés és hideg által végtagjai a duplájára dagadtak. Emellett az oroszok – nem a tisztaságukról lévén híresek – nem mutattak érdeklődést a rabok higiéniai állapota iránt, s így az sem érdekelte őket, ha az emberek a bolhák, a tetvek vagy a rüh martalékává lettek.

De naponta jelentek meg nomád asszonyok, s kissé szégyenkezve válogattak a rabok között. Senki sem tudta, hová tűnnek a kiválasztottak, csak azt, hogy ezekből egy sem tér vissza.

Egy napon ismét asszonyok jelentek meg a táborban, és egy kicsiny, mosolygós asszonyka lesütött szemmel Józsi bácsira mutatott. Felszólították, hogy szedje össze a sátorfáját, és kituszkolták a láger kapuján, hogy futólépésben követhesse a hetyke menyecskét. Ekkor még nem tudhatta, hogy a következő éveit főképp sátorfasedéssel fogja eltölteni...

Mindenesetre így került Józsi bácsi Evenhez.

Even, aki először is sajátos, a fogolytáborban összeszedett büdösségétől szabadította meg Józsi bácsit, mint mondtam, egy picinyke és törékenynek látszó, nomád asszonyka volt. A szemét többnyire lesütötte, s Józsi bácsit is csak ritkán illette szavaival. Ám a látszat ellenére sem volt gyenge. Minden munkából kivette a részét, és keményen dolgozott. Értett a vadászat-hoz, halászat-hoz. Férfimód ülte meg a lovat, és ha arról volt szó, hogy tovább kell állni, biztos kézzel bontotta le Józsi bácsi segítségével a jurtát, rakta fel rénszarvasai hátára a málhát, és okosan választotta ki a következő két-három hétre szóló tábor helyét. Emellett soha nem vesztett el egy rénszarvast sem a nyájából.

Even egyedül élt az állataival, és lassan Józsi bácsinak is derengett, hogy azért küldték ide, hogy segítsen a nehéz munkában Evennek. Azt, hogy a férje merre tekergett, a háborúban esett-e el, avagy Even hajadon volt, sohasem tudta meg Józsi bácsi.

Azonban megérkezte után pár nappal több nevető, fehér aszszony állított be a jurtába, akik érdeklődve mustrálgatták Józsi bácsit. Belenéztek a szájába, megtapogatták a mellét és karjait. Úgyszólván úgy viselkedtek, mintha egy állatvásáron vettek volna részt. Végül kisebb-nagyobb fejcsóválások közepette magukra hagyták őket.

Az első időben nem engedte Even, hogy Józsi bácsi nehéz munkát végezzen. Inkább arról gondoskodott, hogy eleget pihenjen és egyen. Amikor végre ismét erőre kapott, megtanította őt minden fontos fogásra, amely a tajgai életben a létfenntartáshoz szükséges.

Így telt el néhány hónap. Even és Józsi bácsi a rénszarvasokkal járták a tajgát. Esténként hallgatták a természet neszeit, és sokáig ültek a jurta előtti tűz mellett, melengetve zsibbadt tagjait. A tűzbe bámultak, és gondolataik ki tudja, milyen utakon vesztették el lépteik zaját. Lassan Józsi bácsi is megértette mit jelent a csend, amely nem nehezezként fekszik a szíven! Lelkébe költözött a szabadság érzése, mely ilyen intenzíven még sohasem vette uralmába. Szíve lelkendezett, ha vadászni indult a fák közé, vagy ha egy folyó mentén mozdulatlanul várt egy fogásra. Békesség és öröm töltötte el, s ez volt, amit Even is sugárzott. Even nem mogorva volt, s hallgatása nem ignoranciát jelentett. Ő mindent látott és érzékelt, de elégedetten szemlélte a világot, s ha nem volt mit mondania, minek felesgett volna. A tajgai emberek gondolataikba burkolóznak a hideg elől, és energiát merítenek belőlük, amiből végül is megszületik a békés bölcsesség. Tekintetüket a föld felé fordítják, s nem azért, mert szégyellnék magukat, hanem, mert nem akarnak másokat szűrös tekintetükkel megbántani vagy éppen megzavarni.

Egy nyári éjjelen, amikor a napra is csak keservesen talált rá az álom, Even – a szokásostól eltérően – közvetlenül Józsi bácsi mellé telepedett a tűznél. Nem mondott semmit, csak megérintette Józsi bácsi kezét, és gyenge erőszakkal maga után

vonta. Józsi bácsinak nem esett le rögtön, hogy miről is van szó. Sután követte Event a jurta irányába.

Amikor jóval később Józsi bácsi kimerülten és zihálva az oldalára fordult, Even kismadárként bújt meg karjaiban és elégedetten pihegve elaludt...

Két-három éven keresztül nemigen történt semmi különös. A napok, hetek, hónapok és évek egymásba folytak. Józsi bácsi elégedetten élte nomád életét, s bár néha gondolt a hazájára, itt megtalálta a nyugalját és elégedettségét.

Azonban egy reggelen egy teherautó jelent meg a láthatáron. Even hektikus kapkodásba kezdett, ami Józsi bácsiban pánikérzetet váltott ki. Amint kiderült, nem hiába.

A kocsiból egy vodka szagú férfi ugrott ki, és haladékosan nem tűrő ordítással a teherautó felé rángatta Józsi bácsit.

Amikor a szerencsétlen ember visszanézett Even felé, csak egy megtört, apró személyt látott, aki a földre fordította tekintetét... Józsi bácsi nem is fogta föl, mi történik vele, csak tette, amit elvártak tőle, s négy hét elteltével ismét a hazájában találta magát.

Azt, hogy mi módon ismerte meg Rózsi nénit, nem tudom. S hogy lett-e gyümölcse a szibériai tartózkodásának, arról sincsen információ. Azonban Józsi bácsi sokszor adott nekünk dianás cukorkát, ha a szüleink – „galambetetés” címén – magunkra hagytak bennünket az éj folyamán, s mindig szemmel tartott minket, ördögfiókat.

Józsi bácsi – felesége szerető gondozása révén – lassan ismét visszanyerte egészségét, és az asszony a lázálombokból megtudott történetet sohasem említette fel neki.

Józsi bácsi azonban csak testileg épült fel: a depressziója egyre jobban gyötörte. Magába roskadt, s szava még a szokottnál is gyengébben szólt. Olyan lett, mint egy fészekből kiesett kismadár...

Egy éjjel kiabálás töltötte meg a házat. Rózsai néni sipítózva hívogatta férjét, amire összecsendült a ház népe. Apám is egy szál gatyában rohant a kertbe, s nekem egy örökkévalóságnak tűnő idő után jött csak vissza.

Mivel én nem tudtam aludni, hisz a kiabálás felcsigázta fantáziámat, hallottam, amint apám anyámnak meséli, hogy Józsi bácsit a kerekas kútból mentették ki. Nagyobb baja nem történt. Néhány zúzódás érte a testét...

Ezután Józsi bácsi megváltozott. Valahogy úgy éreztem, hogy arcára egyre többször ül ki a mosoly. Először csak átsuhant rajta, de az idő múlásával állandó vendég lett, s Józsi bácsi nem zárkózott el a jelenlététől. Hiszen hová is mehetett volna? Más emberek arcán más érzések találták meg és foglalták el a helyüket.

Meglepetésemre egyre sűrűbben találtam őt dudorászás közben. Az eddig is ismert Diána fanyar-édes illata mindig ott terjengett körülötte. Esténként a sufniájában tevékenykedett, s mint megfigyelhettem, eközben egyre inkább javult a kedélye. De a jókedvvel ellentétben egyre inkább eltűnt szeme csillogása, az eddigi halvány homály gomolygó köddé változott.

Talán épp ez az oka annak, hogy egy szép, enyhe, nyári éjszakában, amikor táncos lábon dülöngélve hagyta el paradicsomi kertünket, miközben rám nevetve felém intett, nem tért meg többé. Szüleim azt mesélték, hogy elment. Hát hogyan ment volna el, mikor láttam, hogy búcsút intett! De hová ment?

Erre a kérdésre csak évekkel később kaptam meg a választ. Hogy baleset volt-e, vagy a homály és a halál csalafintasága, nem tudhatja senki.

Ha ma a természet ölén hallgatom a világ neszeit, s keresem a nyugalmat, amit a város oly hevesen igyekszik távol tartani tőlem, megértem, mit érezhetett Józsi bácsi a sztyeppétől való elszakítása után.

A város egy tömlőc, amelyben a halál bolyongva társakat keres. E börtön falainak kiterjedését mindig az adott kor politikai, gazdasági, avagy szociális nyomása változtatja meg. S a világháború utáni áristom falai talán olyan szűkek voltak, hogy összeroppantották Józsi bácsit. –

Utószó

Málló köveden
fájó, gyötrelmes szavak:
tagadtad magad.

Búcsú

Lejárt egy év, s a múlt idő
gyorsan szaladva emléket sző!
Van, aki elment, s nem búcsúzott,
arca halványul, a ködbe bukott!

Van, aki vár még görcsösen:
folytatást remél – bár nem hiszem,
hogy lépni mer előre –, csak vár,
a keresztúton tétován áll.

S van, ki előretört hirtelen!
Megérzi most, hogy a végtelen
védtelenné tette. Visszanéz.
Nincs barát mellette. Az út nehéz.

S hogy vársz, haladsz vagy búcsúzol...
tőled függ csak, mily döntést hozol!
S út mentén elhaló fények
az emberek, kik nem kísérnek!

Valaki elment...

Valaki elment. S mit hagyott?
Önmagába visszatérő,
lelket tipró gondolatot.

Neki tán jobb így. Elmarad.
De mi lesz velem? Erőtlen'
halkulnak a vádló szavak.

Nem mondott búcsút! S mit keres,
éltünk határán ködfelhő,
csak néma csönd. A lét üres. –

Majd elfelejtelek

Ritkán látlak, de gondolok rád!
S ha elzár tőlem az egész világ,
képed minden napkeltében él,
hangodon suttog mellettem a szél.

Fűszál idézi fel tapintásodat.
Virág illata aromádként hat.
Manna ajkamon csókod zamata,
melyből nem jut nekem már soha.

Vártalak esténként, de a homály
immár a lelkemre ködként leszáll.
Kívántam érezni melegségedet,
és most a jég markolja testemet.

Mit ér a hit, ha nincs már remény?
Nincs, ki rám nevet, meghalt a fény!
A vágy is múlik, sebem heged...
Majd elfelejtelek, s nem szenvedek.